

През 2021 г. се навършват 40 години от създаването на Центъра по културознание в СУ „Св. Климент Охридски“ и 30 години от обособяването на културологичното образование у нас в самостоятелна катедра и специалност. Досега дипломираните културолози са около 1500, а в момента 170 студенти се обучават в програмата. Сред ръководителите на катедрата „История и теория на културата“ през годините са проф. Николай Генчев, проф. Ивайло Знеполски, проф. Александър Кьосев, проф. Владимир Градев, доц. Георги Вълчев, а днес тази длъжност заема проф. Даниела Колева. С нея разговаряме за българското общество и младите хора, за знанието и чувството да си общност в една социално и интелектуално дистанцирана реалност, чиито феномени ни предизвикват ежедневно.

Как помагате на студентите по културология да разбират по-добре днешния ген? Смятате ли, че съумявате да се справите с това предизвикателство?

Много бих искала да мога решително да кажа, че помагаме, и да посоча резултати. Но в сферата на висшето образование резултатите не стават веднага видими и еднозначни. Един от начините за разбиране на съвременните явления като хомофобия, миграция, постистини, конспиративните теории и т.н. е да поставим под въпрос тези очевидности, с които нашите студенти идват тук. Днес има една, бих казала, скрита програма или неосъзнат резултат от средното образование в България, което често ни изпраща хора, възпитани в дух не толкова на патриотизъм, колкото на национализъм. Те възприемат нещата еднозначно, особено що се отнася до нацията, историята, идентичността.

Разбира се, ние уважаваме студентите си и разбираме как са се формирали някои от техните убеждения, затова с разговори, с изтъкване на различни гледни точки се опитваме да поставим такива убеждения под въпрос и да ги насърчим да мислят критично. Важно за нас е именно да ги научим да поставят под въпрос, да им създадем рефлекс за едно картезианско съмнение в съвременни обстоятелства. Да се ориентират сред различните източници на информация, която отвсякъде ни залива, да имат съзнанието, че ако нещо

ПРОФИЛ

Проф. Даниела Колева е сред най-посветените изследователки на културната памет. Сред научните ѝ интереси са празниците, устните истории, социалната история на социализма и постсоциализма. Авторка е на книгата, събрала на едно място резултатите от най-мощната теренна работа в Белене от последните години. „Белене - място на памет?“, където споделя: „Миналото е твърде сложно, за да бъде разказано простичко. Но твърде важно, за да се мълчи за него.“ През 2020 г. излезе най-новата ѝ книга „Памет и справедливост. Лични спомени и публични разкази за комунизма“ като опит за разширяване на контекста, в който мислим наследството си от периода между 1944 г. и 1989 г. Проф. Колева е гост-преподавателка в редица университети в Швейцария, Германия, Швеция, Бразилия, Чехия.

Докато говорим, изниква поне още една нова професия

Проф. Даниела Колева,

ръководителка на катедра „История и теория на културата“ в Софийския университет

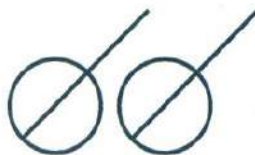
го има в интернет, това абсолютно нищо не казва за достоверността му.

От друга страна обаче, ние всички живеем във време на „постоптимизъм“. В такова време е много трудно да се предават позитивни послания, а нашите послания трябва да бъдат и позитивни, защото съмнението не е източник на сигурност. Хората днес търсят сигурност – не само студентите, а всички ние искаме и нещо твърдо сред подвижните пясъци на съвременността, включително на ценностите. И във времето на постоптимизма това твърдо и стабилно нещо най-лесно се намира в национализма – в убеждението за величие и в това, че сме жертва. Едно понятие, с което наскоро се срещнах, е victimhood

nationalism, национализма на жертвата, което характеризира народи, научили се да мислят за себе си през образа на жертвата и извършена несправедливост спрямо тях от страна на другите – държави съседки, велики сили и т.н. Авторът на тази теза е Джи-Хюм Лим от Южна Корея. Тоест в далечна Източна Азия е същото като на Балканите.

На този фон повече пожелателни или повече необходими ще са ни науките за обществата и културите в бъдеще?

И днес, и по-рано от позицията ми на зам.-деканка на Философския факултет и представителка на България в Шестата и Седмата рамкова програма, в програмните комитети

Средното образование в България често ни изпраща хора, възпитани в дух не толкова на патриотизъм, колкото на национализъм.

по социално-икономически и хуманитарни науки мога да кажа, че дебатът на европейско ниво за ролята на културата и обществата става все по-интензивен. Наред с теми за климата, здравето, енергийните източници, сигурността, транспорта за вземащите решения на европейско ниво става все по-ясно, че всичко, което се прави, се прави от хора. И тези хора трябва да живеят заедно и да се разбират. Затова именно са необходими резултатите, които произвеждат социалните и хуманитарните науки. И последните кризи, в това число Брекзит, миграцията, радикализацията, възходът на популизма и т.н., показват, че на Европа ѝ трябва това знание – нужно е да го развива и опазва. В този смисъл по отношение на хуманитаристиката и социалните науки аз съм по-скоро умерена оптимистка. Хуманитарните науки култивират уменията да виждаш през огледалото на реалността. Затова хуманитарното знание е незаменимо, без него човечеството не може.

Как се прилага това умение в света на професиите?

Видно е, че светът се развива, променят се производства, бизнеси, общности, менталности и за тях се търсят хора, които са се научили да се учат. А най-ценното, което хуманитарните и социалните науки дават, е не просто някакво знание, а уменията на хората да учат. Защото това, което студентите сега знаят и е най-ново и актуално, вече няма да е такова, когато завършат и започнат работа. Важно е хората, излизайки от университета, да осъзнават, че не са завършили образованието си и че тепърва ще го развиват в различни посоки.

Хуманитарните специалности и социалните науки дават т.нар. хоризонтални, трансверсални умения. Има лавина от нови професии, някои от които още дори не сме превели на български език, но има хора у нас, които ги работят. Например user experience officer, т.е. човек, който оценява опита на потребителя и го превежда по начин, достъпен за програмистите. Това работи наша студентка културоложка. Вероятно, докато тече настоящият разговор, изниква поне още една нова професия. И бих допуснала обосновано, че тя би била подходяща за културолог тъкмо заради адаптивността и нагласата за учене, която се стремим да развиваме.

Ако се върнем към генезата на културо-

знанието у нас, каква е причината да се създаде Център по културознание през 1981 г. и впоследствие да се обособи като самостоятелна специалност? Как се разполага тя между Изтока и Запада, между руското културознание и англосаксонските Cultural Studies?

Много се гордея с нашата културология, тъй като за разлика от повечето културологии в Източна Европа и страните от бившия СССР, които в голямата си част са трансформирани катедри по Исторически материализъм след 1989 г., у нас тя възниква като специализация през 1981 г. благодарение на настойчивостта, влиянието и нестандартното мислене на проф. Николай Генчев. Тя е замислена като пространство за междудисциплинарен диалог, което е едно интелектуално дисидентство на фона на тогавашния Исторически факултет и дори на тогавашното висше образование у нас. Дисидентство в това да не пропуска един много широки кръгове от явления и слоеве от живота на хората за сметка на политическата и военната история.

Но за създаването на центъра със сигурност не може да се пренебрегне и един друг мотив, а именно удоволствието да общуваш с различни по професия хора, които са ти съмишленици като нагласа и като усещане за мисия по отношение на висшето образование. В началото на 90-те години пък, в онзи бум на надежди и инициативи, става възможно тази специализация, доказала се в предидните 10 години, да се трансформира в самостоятелна специалност „Културология“ към Философския факултет.

Действително в западния свят съществуват т.нар. Cultural Studies. Терминологично ние също превеждаме културология по този начин на английски език, но нашият модел е по-различен. Англосаксонският модел, който е много влиятелен и експортиран на много места, произлиза по-скоро от литературната наука. Той е и интелектуално ляв, а понякога и политически ляв, т.е. тази критична нагласа, върху която е построен, често има политическа обгабеност. За разлика от него нашата културология идва от онова различно виждане за историята като културна история и социална история. Донякъде може би има сходства с Kulturwissenschaft, науката за културата, развивана в немскоезичните страни. Тя обаче е фокусирана повече върху „високата култура“, докато нашата идея за култура е по-обхватна.

Как се промениха студентите във времето?

Често чуваме мнения, че през годините студентите стават по-слаби, но аз не мисля така. Смятам, че нараства ножицата между тези, които са най-мотивирани и подготвени, и онези, които случайно попадат в университета. Последните обикновено не стигат до дипломиране. Разбира се, част от тях пък успяват да наваксат, ако им стане интересно това, с което се занимаваме.

Наред с това днес студентите много по-добре владеят чужди езици още от първи курс и са изключително ориентирани към дигитални източници. Те очакват всички ресурси да са им осигурени и на един клик разстояние, което стимулира и нас, преподавателите, да се развиваме в тази посока. За сравнение – първите випуски културолози четяха допълнителни материали предимно на руски език и постоянно се самоорганизираха да правят ксерокопия на различни текстове от библиотеките на университета.

Какво смятате, че липсва в образованието по културология?

Разбира се, каквото и да правим, винаги ще има неща, които да догонваме. Една от последните насоки, с развитието на която сме се захванали, е дигиталната хуманитаристика.

Знаем, че културологията и университетът със сигурност не дават всичко. Всяка година с колеги от специалност „Социология“ правим анкети с първокурсници, в които питаме за това какви други приоритети имат освен образованието си в университета. Оказва се, че за много хора университетът не е единствен приоритет и дори не е първи приоритет. Още от първи курс много студенти работят, други учат допълнително, в частни курсове и школи, за трети са важни танцови и фитнес занимания. Тоест много от тях имат хобита, които искат да развиват. И нека, защото хората не са едноизмерни, студентите, а и преподавателите, не се измерват само със своите академични постижения. В този смисъл със сигурност не успяваме да дадем всичко, от което студентите имат нужда. Но понякога си мисля, че е най-важно да успеем да създадем усещане за общност – сигурност, която да не е свързана само със знанието или реализацията, а с усещането за подкрепа от съмишленици.

Интервюто взеха

Кремена Христова и Ина Дублекова